

Gagauz Türkçesi Ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğerler

False Friends Between Gagauz Turkish And Turkey Turkish

Himmet BÜKE¹

Öz

Türkçe bugün farklı lehçelere ayrılmış ve her bir lehçesi bulunduğu coğrafyanın kültürel değerleriyle birlikte zenginleşmiş bir dildir. Kelime zenginliği bakımından güçlü diller sınıfında değerlendirilebilecek olan Türkçenin söz varlığı özellikle Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra daha yakından incelenme imkânına kavuşmuştur. Çalışmamıza konu olan yalancı eşdeğer meselesi özellikle lehçeler arası metin aktarımı çalışmalarında bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. En geniş tanımıyla ses bakımından aynı görünmesine rağmen anlam bakımından farklı olan kelimeler olarak tanımlayabileceğimiz bu konuya katkı sağlamak amacıyla Gagauz Türkçesi ve Türkiye Türkçesi karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yalancı eşdeğer, Gagauz Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Türk Lehçeleri*

Abstract

Turkish divided into different dialects today and the geography of each dialect is a language rich with cultural value. Words richness powerful language which may be considered in the class of Turkish vocabulary, especially after the collapse of the Soviet Union gained the opportunity to examine more closely. In our study, which is the subject matter of the false friend text transfer between particular dialect has emerged as an issue in the study. Though it seems the broadest definition, the same meaning in terms of sound can be defined as words that are different in order to contribute to this issue Gagauz Turkish and Turkey Turkish were compared.

Keywords: *False friend, Gagauz Turkish, Turkey Turkish, Turkish dialects*

1. GİRİŞ

Türkçe dünya üzerinde çok farklı coğrafyalara yayılmış, gerek coğrafya gerekse yerel kültürlerin etkisiyle farklı etkileşimlere girmiş köklü bir dildir. Pasifik Okyanusu'ndan Avrupa içlerine kadar yayılmış olan Türkçenin doğal ve doğal olmayan yollarla farklı lehçeleri ortaya çıkmıştır. Temelde Doğu ve Batı Türkçesi olarak iki ana gruba ayırabileceğimiz Türkçenin Batı kolunu teşkil eden Oğuzca yüzyıllarca yazı ve konuşma dili olarak kullanılmıştır.

¹ Okutman, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, himmetbuke@mehmetakif.edu.tr

Türk Dünyası içerisinde Hıristiyan Türk topluluğu olarak bilinen Gagauzların kim oldukları ve menşei konusunda yıllardır süren tartışmalar yapılmaktadır. Dillerini muhafaza eden bu Türk topluluğunun farklı Türk boylarının, farklı zamanlarda bu bölgeye gelerek kaynaşmasıyla oluştuğu neredeyse ortak kanı olmuştur. Osmanlılar döneminde birkaç kez vergiden muaf tutulmuş ve bazı dönemlerde de diğer Hıristiyan tebaadan farklı kabul görmüşlerdir. Bu dönemde Gagauzların Anadolu'daki diğer Hıristiyan Türk unsuru olan Karamanlıların Grek harfleriyle yazdıkları metinleri okumuş olması ve bu vesileyle de dillerine Anadolu'daki Oğuz Türkçesi unsurlarının karışmış olması mümkündür.

Oğuz Türkçesi içerisinde Türkiye Türkçesi, Azeri Türkçesi ve Türkmen Türkçesiyle birlikte Gagauz Türkçesi de bulunmaktadır. Bu Türk lehçesi, yönlere göre Güney veya Güney-Batı grubuna, fonetik kıstaslara göre ise dağlı grubunun yev alt bölümüne dâhil edilmektedir (Arat, 1987: 59-149; Tekin, 1989: 141-168). Gagauz Türkçesi diğer lehçelerin aksine uzun süre sadece konuşma dili olarak varlığını sürdürmüş, yazı diline geçiş sürecini ise hala sürdürmektedir. Gagauz Türkçesine ait ilk yazılı eser 1810 yılında Viyana'da basılan Psaltır adlı dini manzumelerdir. Bu da bize gösteriyor ki bu Türk lehçesi beraber olduğu diğer Türk lehçelerinden daha uzun zaman sonra yazı diline geçmiştir.

Gagauzların bugün yoğun olarak Moldova devletine bağlı başkenti Komrat olan Gagauz Özerk Yeri olmak üzere; Bulgaristan, Romanya, Kazakistan'ın Aktyubinsk ve Semipalantinsk, Kırgızistan'ın Bişkek, Özbekistan'ın Taşkent, Yunanistan'ın Keserya şehirlerinde ve Makedonya'nın güney doğusunda küçük gruplar hâlinde yaşadığı bilinmektedir (Zajaczkowski, 1965: 971).

2. YALANCI EŞDEĞER

Farklı coğrafyalarda gelişerek zenginleşen Türk dilinde coğrafi, kültürel, siyasal nedenlerden dolayı farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu süreç özellikle 20 yy.da Rusların bölücü etnik politikaları nedeniyle daha da hızlanmış, fonetik ve morfolojik birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gagauzlar da Rusların bu politikasından etkilenmiş, Gagauz aydınlarının on yıl süren uğraşlarının sonunda Gagauzlar için de bir alfabe ve yazı dili oluşturulmuştur. SSCB Moldova SSC Yüksek Sovyetinin 30 Temmuz 1957 tarihli kararıyla, Dionis Tanasoglu ve L.A. Pokrovskaya Rus alfabesine bir kaç harf ilave ederek Kiril esaslı Gagauz alfabesini hazırlamışlardır (Eren, 1968: 110).

Sovyetlerin 1991'de parçalanmasıyla diğer Türk lehçelerini daha yakından tanıma imkânı ortaya çıkmış ve bu lehçelerden Türkiye Türkçesine çeviri çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalarda karşılaşılan sorunlardan biri de anlam farklılaşmaları olmuştur. Bir lehçede geçen kelimenin anlamı diğer lehçede zaman içerisinde değişmiş, lehçeler arası iletişim ve aktarımda hatalara sebep olmuştur. Bu sorun “yalancı eşdeğerler”, “sahte karşılıklar”, “sözde denkteşler” ve “aldatıcı kelimeler” gibi terimlerle adlandırılmıştır (Ersoy, 2007: 61). Bu terimlerin yanı sıra “sahte tanış”, biçimdeş sözcükler”, biçimsel eşteş sözcükler” (Hacımüftüoğlu, 2006: 36); “yalancı eşteş”, “yalancı eşdeğer” gibi terimlerle de adlandırılmıştır.

Bütün dünya dillerinde var olan bu durum (İngilizce “falsefriend”, Almanca “falscherfreund”, Fransızca “fauxami”) temelde fonetik ve morfolojik açıdan aynı olan kelimelerin anlam itibarıyla başkalaşması mantığına dayanır. Anlam kaymasıyla ilişkilendirilebilecek olan bu durum Aksan'a göre: “bazen toplum hayatındaki değişmelere, bazen de doğrudan doğruya ruhsal etkilere veya başka sebeplere” bağlanmaktadır (Aksan, 1978: 118).

Azeri Türkçesiyle Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğerleri karşılaştıran A. Resulov yalancı eşdeğerlerin ortaya çıkmasını üç ana nedene bağlar:

“1. Türk Dilinin uzun tarihsel gelişim dönemleri içinde çeşitli kollara, gruplara, alt birimlere ayrılması.

2. Her iki dile yabancı dillerden giren aynı kelimenin bu dillerde değişik kavramlara karşılık olması ve yazı dilinde bu şekilde kabul edilmesi.

3. Ana dilden gelen bazı kelimelerin bu dillerden birinde yazı diline alınmaması ve konuşma dilinde kalarak zamanla ilk anlamından ve öteki dildeki anlamından farklı bir anlam ve üslûpta kullanılması “(Resulov, 1995: 917-918).

3. YALANCI EŞDEĞERLİKLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR VE YÖNTEM

Yalancı eşdeğerlik konusu üzerine Türkiye’de ve diğer Türk cumhuriyetleri ve topluluklarında pek çok çalışma yapılmıştır. Türkiye’de bu konuya ilk dikkat çeken çalışmalardan biri Ahmet Bican Ercilasun’dur. (Ercilasun, 1998: 91-100, 179-186). Konuyla ilgili en kapsamlı çalışmaları yapan Resulov bu kelimelere “*sahte karşılıklar*” veya “*sözde denkteşler*” denilebileceğini söylemiş ve Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasında 2 bin yalancı eşdeğer kelimenin bulunduğunu belirtmiştir (Resulov, 1995: 924). “*Türkmen Türkçesindeki Aldatıcı Kelimeler*” adlı bildirisinde Hüseyin Yıldırım Türkmen Türkçesinden 127 isim ve 43 fiil üzerinde durarak bu konuyu ele almıştır. Ahmet Karadoğan “*Türk Lehçeleri Arasında Yapı Eş Değerliği ve Yalancı Eş Değer Yapılar*” adlı bildirisinde diğer çalışmalardan farklı olarak eklerdeki yalancı eşdeğerlik üzerinde durmuştur (Karadoğan, 2004: 1591-1604). Bunların dışında Nogay, Çuvaş, Güney Azerbaycan, Özbek, Karay Türkçesi gibi Türk lehçelerinde de konuyla ilgili çalışmalar yapılmış ve bu konuya katkı sağlanmıştır.

Bu çalışmamızda G.A. GAYDARCI, E.K.KOLTSA, L.A. POKROVSKAYA, B.P.TUKAN tarafından hazırlanan; redaktörlüğü N.A.BASKAKOV tarafından yapılan ve Kültür Bakanlığı tarafından 1991’de çıkarılan, Rusçadan Türkçeye Prof. Dr. İsmail KAYNAK ve Prof. Dr. A. Mecit DOĞRU tarafından çevrilen Gagauz Türkçesinin Sözlüğü esas alınmıştır. Türkiye Türkçesindeki karşılıklar için de Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlük’ünden yararlanılmıştır. Çalışmamızda Türkiye Türkçesi yazı dili esas alınmış, Anadolu ağızları bu karşılaştırmalarda dikkate alınmamıştır. Her iki lehçede de kelimelerin sadece birinci (asıl, temel) anlamları esas alınmış olup yalancı eşdeğerlikler buna göre belirlenmiştir. Kelimelerin diğer yan anlamları çalışmamıza dâhil edilmemiştir.

Çalışmamızda Gagauz ve Türkiye Türkçesinden tespit ettiğimiz kelimeleri sadece isim ve fiil olmak üzere iki ana grupta inceleyeceğiz. Konuyla ilgili diğer çalışmalarda genellikle eşdeğerlikler “*tam eşdeğerlik, kısmi eşdeğerlik, sesteş eşdeğer kelimeler*” gibi sınıflandırmalarla verilmiştir. Bu çalışmamızda eşdeğerlikleri sadece fiil ve isim olarak ayırdık. Bütün lehçelerdeki yalancı eşdeğerlikler belirlenip fonolojik, morfolojik ve en önemlisi semantik açıdan değerlendirildikten sonra sağlıklı bir tasnifin yapılabileceği kanaatindeyiz. Aksan, “*anlam kayması ve anlam alanı terimleriyle ilişkilendirdiği bu değişimin anlam bilimi yöntemine uyularak ve kelimedden hareket edilerek düşünülmesi gerektiğini belirtir*” (Aksan, 1978: 121). Lehçelerdeki bazı ses değişimlerinin eşdeğerlilik olarak kabul edilmesi yeniden düşünülmesi ve tartışılması gereken bir konu olduğu düşüncesindeyiz.

4. YALANCI EŞDEĞER FİİLLER

GT: arıt-

“Yorgun düşürmek, yormak.” (GaTS, 16)

TT: arıt-

“Temizlemek, temiz duruma getirmek, paklamak.” (GTS)

GT: aşala-

“Aşağı inmek zorunda bırakmak.” (GaTS, 18)

TT: aşağıla-

“ -i Değerinden düşük göstermek.” (GTS)

GT: çullan-

“Çul ile örtünmek” (GaTS, 65)

TT: çullan-

“-e Alta almak için birinin üzerine abanmak” (GTS)

GT: dokun-

“Dövmek, vurmak” (GaTS, 78)

TT: dokun-

“ -e Nesnelerin sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık vb. niteliklerini derinin altındaki sinir uçları aracılığıyla duymak, değmek, el sürmek, temas etmek” (GTS)

GT: kakala-

“Çivi çakmak” (GaTS, 127)

TT: kakala-

“-i Kakmak” (GTS)

GT: konuş-

“Eğlenmek, ziyafette bulunmak.” (GaTS, 162)

TT: konuş-

“ *nsz* Bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlatmak” (GTS)

GT: topakla-

“Toprakla örtmek” (GaTS, 244)

TT: topakla-

“-i Toz veya küçük parçalar durumundaki bir şeyi kütle veya yığın biçiminde birleştirmek” (GTS)

5. YALANCI EŞDEĞERLİ İSİMLER

GT: alay

“Güreş minderi, güreş alanı” (GaTS, 8)

TT: alay

“*isim* Herhangi bir törende veya gösteride yer alan topluluk” (GTS)

GT: allahlık

“Kurbanlık hayvan.” (GaTS, 11)

TT: allahlık

“*sıfat* Kendisinden hiçbir işte yararlık umulmayan saf ve zararsız (kimse).” (GTS)

GT: andız

“Fundalık.” (GaTS, 13)

TT: andız

“*isim, bitki bilimi* Yaprakları dikenli olan bir tür ardıç” (GTS)

GT: aykırılık

“Kiriş” (GaTS, 24)

TT: aykırılık

“*isim* Aykırı olma durumu, mugayeret, muhaliflik, muhalefet, tehalüf.” (GTS)

GT: balta

“Batakılık. Balta kamışı (sazı): Batakılık kamışı.” (GaTS, 28)

TT: balta

“*isim* Ağacı kesme, yarma, yontma vb. işlerde kullanılan ağaç saplı, demir araç.” (GTS)

GT: banka

“Banko, oturma yeri” (GaTS, 29)

TT: banka

“*isim* Faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş.” (GTS)

GT: basma

“Mendil.” (GaTS, 29)

TT: basma

“*isim* Basmak işi” (GTS)

GT: başsızlık

“Akılsızlık” (GaTS, 30)

TT: başsızlık

“*isim* Başı veya başkanı bulunmama durumu.” (GTS)

GT: bayan

“Akordeon, armonika.” (GaTS, 31)

TT: bayan

“*isim* Kadınların ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü” (GTS)

GT: bitirim

“Bitiş, bitirme.” (GaTS, 37)

TT: bitirim

“*sıfat* Çok hoş giden (kimse)” (GTS)

GT: bitki

“Bitiş, son” (GaTS, 37)

TT: bitki

“*isim, bitki bilimi* Bulunduğu yere kök vb. organlarıyla tutunan, çoğunlukla fotosentez sonucu yaşam için gerekli bileşenleri oluşturan, birçoğu spor veya tohum aracılığıyla döl vererek çoğalan bir veya çok yıllık, otsu, odunsu canlıların genel adı, nebat.” (GTS)

GT: bitkin

“Bitmiş, son bulmuş” (GaTS, 37)

TT: bitkin

“*sıfat* Gücü tükenmiş olan, çok yorgun, argın, aygın, dermansız.” (GTS)

GT: borç

“ Maya (hamur mayası)” (GaTS, 38)

TT: borç

“*isim* Geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi gerekli para veya başka bir şey” (GTS)

GT: cümbüşçü

“Şakacı” (GaTS, 49)

TT: cümbüşçü

“*isim* Cümbüş çalan veya satan kimse.” (GTS)

GT: çakal

“ Alnında beyaz bulunan at (akbaş)” (GaTS, 49)

TT: çakal

“*isim, hayvan bilimi* Etoburlardan, sürü hâlinde yaşayan, kurttan küçük bir yaban hayvanı (Canis aureus)” (GTS)

GT: çakıldak

“ İpten yapılmış koşum takımı” (GaTS, 49)

TT: çakıldak

“*isim* Bir çarkın yalnız bir yöne doğru işlemesine yol verip tersine dönmesini önleyen veya değirmen, su dolabı vb. makinelerin işleyişini çıkardığı sesle kontrole yarayan parça” (GTS)

GT: çalık

“İnce, zayıf” (GaTS, 50)

TT: çalık

“*sıfat* Çarpık” (GTS)

GT: çalım

“Bir aletin kesici kısmı.” (GaTS, 50)

TT: çalım

“*isim* Karşıdakini etkilemek amacıyla yapılan abartılı davranış, kurum, caka, afra tavra, afur tafur, zambır.” (GTS)

GT: çalkantı

“ Artıklar, harman artıkları, saman kırıntıları.” (GaTS, 51)

TT: çalkantı

“*isim* Deniz ve gölde dalgalanma” (GTS)

GT: çarpı

“ İtiş, vuruş.” (GaTS, 52)

TT: çarpı

“*isim* Kaba sıva, çarpma sıva” (GTS)

GT: çarpık

“Felçli, akıl hastası” (GaTS, 52)

TT: çarpık

“*sıfat* Düzgünlüğünü yitirerek eğrilmiş, doğru karşıtı” (GTS)

GT: çatı

“ Kısa organ.” (GaTS, 53)

TT: çatı

“ *isim* Bir yapının, bir evin damını kuran parçaların bütünü” (GTS)

GT: çatık

“Bağlı.” (GaTS, 53)

TT: çatık

“*sıfat* Çatılmış olan” (GTS)

GT: çevirim

“Dönüş yapmak.” (GaTS, 56)

TT: çevirim

“*isim* Çevirme işi” (GTS)

GT: çevre

“Kenarları işlenmiş mendil.” (GaTS, 56)

TT: çevre

“*isim* Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi” (GTS)

GT: çıkış

“Gelir” (GaTS, 57)

TT: çıkış

“*isim* Çıkma işi” (GTS)

GT: çınar

“Kızgın, sinirli, kötü huylu” (GaTS, 58)

TT: çınar

“*isim, bitki bilimi* İki çeneklilerden, 30 metreye kadar uzayabilen, gövdesi kalın, uzun ömürlü, geniş yapraklı bir ağaç (Platanus)” (GTS)

GT: çarpıntı

“Çarpıntı, korkma, korkudan titreme, ürperme” (GaTS, 58)

TT: çarpıntı

“*isim* Çırpınma” (GTS)

GT: çocuk

“Erkek çocuğu” (GaTS, 62)

TT: çocuk

“*isim* Küçük yaştaki erkek veya kız” (GTS)

GT: çorbacı

“Sahibi, maliki” (GaTS, 63)

TT: çorbacı

“*isim* Çorba pişirip satan kimse” (GTS)

GT: çorbacılık

“Sahiplik” (GaTS, 63)

TT: çorbacılık

“*isim* Çorbacının yaptığı iş” (GTS)

GT: çökelek

“Deve diken” (GaTS, 64)

TT: çökelek

“*isim* Yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılmasıyla elde edilen bir peynir türü, kesik, ekşimik, torak” (GTS)

GT: dargın

“Sinirli” (GaTS, 68)

TT: dargın

“*sıfat* Darılmış olan, küskün” (GTS)

GT: dayak

“Manevi destek” (GaTS, 70)

TT: dayak

“*isim* Bir insanı veya bir hayvanı dövme işi, sopa, patak, kötek” (GTS)

GT: dram

“Dirhem” (GaTS, 82)

TT: dram

“*isim, tiyatro* Sahnede oynanmak için yazılmış oyun, drama” (GTS)

GT: duyum

“Duyum. Bir duyum su: Bir yudum su” (GaTS, 85)

TT: duyum

“*isim* Duyu” (GTS)

GT: düzen

“Dokumacı tezgâhı, tarağı” (GaTS, 88)

TT: düzen

“*isim* Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum, uyum, nizam, sistem” (GTS)

GT: fasıl

“Garip, şaşırtıcı” (GaTS, 94)

TT: fasıl

“*isim* Bölüm, kısım, devre” (GTS)

GT: güven

“Bir diken adı” (GaTS, 110)

TT: güven

“*isim* Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat” (GTS)

GT: hergele

“At sürüsü” (GaTS, 117)

TT: hergele

“*isim* Binmeye veya yük taşımaya alıştırılmamış at veya eşek” (GTS)

GT: imza

“Haber” (GaTS, 122)

TT: imza

“*isim* Bir kimsenin herhangi bir belgeyi yazdığını veya onayladığını belirtmek için her zaman aynı biçimde kullandığı işaret” (GTS)

GT: inik

“Kuyu, delik” (GaTS, 122)

TT: inik

“*sıfat* İnmiş, indirilmiş” (GTS)

GT: kabalık

“Şişkinlik” (GaTS, 125)

TT: kabalık

“*isim* Kaba olma durumu” (GTS)

GT: kaçıntı

“Koşu, atlama yarışması” (GaTS, 126)

TT: kaçıntı

“*isim* Erken doğan kuzu” (GTS)

GT: kalm

“Yan gelir, ek kazanç” (GaTS, 128)

TT: kalm

“*isim* Kalma işi” (GTS)

GT: kapan

“Hapishane” (GaTS, 133)

TT: kapan

“*isim* Bazı hayvanları yakalamak için kullanılan, hayvanın ayağının değmesiyle işleyen tuzak” (GTS)

GT: kapıcı

“Yağmacı” (GaTS, 133)

TT: kapıcı

“*isim* Otel, apartman vb. büyük yapılarda bekçilik, temizlik, alışveriş gibi işlerle görevli kimse” (GTS)

GT: karacı

“İftiracı, karalayıcı kişi” (GaTS, 134)

TT: karacı

“*isim*, askerlik Kara kuvvetlerine bağlı subay, astsubay veya er” (GTS)

GT: kayrak

“Kuru dere” (GaTS, 141)

TT: kayrak

“*isim* Ekime elverişli olmayan, taşlı, kumlu toprak” (GTS)

GT: kent

“Bina veya çadırın destek direkleri” (GaTS, 144)

TT: kent

“*isim* Şehir” (GTS)

GT: kımız

“Ruj, allık” (GaTS, 146)

TT: kımız

“*isim* Kısrak sütünün mayalanmasıyla yapılan, az alkollü, ekşi bir Türk içkisi” (GTS)

GT: kıyak

“Yiğit, cesur” (GaTS, 149)

TT: kıyak

“*sıfat* Benzerlerinden üstün olan, çok güzel, mükemmel” (GTS)

GT: kiracılık

“Arabacılık” (GaTS, 151)

TT: kiracılık

“*isim* Kiracı olma durumu” (GTS)

GT: kulak

“Köy ağası” (GaTS, 154)

TT: kulak

“*isim*, anatomi Başın her iki yanında bulunan işitme organı” (GTS)

GT: kulaklık

“Kulluk, hizmetkârlık” (GaTS, 154)

TT: kulaklık

“*isim* Kulakları soğuk, rüzgâr vb. dış etkilere korumak için kulak kepçesini örtecek biçimde yapılmış kılıf” (GTS)

GT: kuruntu

“Çalıcı” (GaTS, 156)

TT: kuruntu

“*isim* Yanlış ve yersiz düşünce, evham” (GTS)

GT: konum

“Birikme, birikim (para vs)” (GaTS, 162)

TT: konum

“*isim* Bir kimsenin veya bir şeyin bir yerdeki durumu veya duruş biçimi, pozisyon” (GTS)

GT: kömürlük

“Kömür maden ocağı” (GaTS, 165)

TT: kömürlük

“*isim* Kömür saklanan veya konulan yer” (GTS)

GT: laf

“Öğüt” (GaTS, 166)

TT: laf

“*isim* Söz, lakırtı” (GTS)

GT: levent

“Şık adam” (GaTS, 168)

TT: levent

“*isim*, tarih Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan asker sınıfı” (GTS)

GT: malak

“Gübre böceği” (GaTS, 171)

TT: malak

“*isim* Manda yavrusu” (GTS)

GT: marka

“Alman parası” (GaTS, 173)

TT: marka

“*isim* Resim veya harfle yapılan işaret” (GTS)

GT: martin

“Ayı” (GaTS, 173)

TT: martin

“*isim* Tek kurşun atan bir tür tüfek” (GTS)

GT: özlü

“Lezzetli, yağlı” (GaTS, 190)

TT: özlü

“*sıfat* Özü olan, öz bölümü çokça olan” (GTS)

GT: patron

“Mermi kutüğü, fişeklik” (GaTS, 193)

TT: patron

“*isim* Bir ticaret veya sanayi kurumunun sahibi, başı, işvereni” (GTS)

GT: pipi

“Hindi” (GaTS, 196)

TT: pipi

“*isim* Çocuk dilinde erkeklik organı” (GTS)

GT: pişik

“Kedi (erkek cinsi)” (GaTS, 197)

TT: pişik

“*isim* Apış arası, koltuk altı gibi tenin birbirine sürtünen yerlerinde ter, idrar veya dışkının yakmasıyla oluşan kızartı” (GTS)

GT: post

“Deri yastık, içi saman dolu yastık” (GaTS, 198)

TT: post

“*isim* Tüylü hayvan derisi” (GTS)

GT: rasat

“Bir fidanı bir yerden çıkarıp başka bir yere dikmek” (GaTS, 201)

TT: rasat

“*isim, gök bilimi* Gözlem” (GTS)

GT: savaş

“Gayret, çaba” (GaTS, 210)

TT: savaş

“*isim, askerlik* Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk, cidal” (GTS)

GT: sürme

“Sürülmeye uygun tarla” (GaTS, 228)

TT: sürme

“*isim* Sürmek işi” (GTS)

GT: şurup

“Vida somunu” (GaTS, 235)

TT: şurup

“*isim* Çok kaynatılarak koyulaştırılmış” (GTS)

GT: taban

“İncir, incir ağacı” (GaTS, 236)

TT: taban

“*isim* Ayağın alt yüzü, aya” (GTS)

GT: testi

“Tesbih” (GaTS, 242)

TT: testi

“*isim* Geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz olabilen, toprak, cam, metal vb. maddelerden yapılan su kabı” (GTS)

GT: tokat

“Kapı” (GaTS, 243)

TT: tokat

“*isim* İnsana el içi ile vuruş” (GTS)

GT: torlak

“Çıplak” (GaTS, 243)

TT: torlak

“*sıfat* Genç, toy” (GTS)

GT: tuluk

“İnek” (GaTS, 246)

TT: tuluk

“*isim* Tulum” (GTS)

GT: tutmalık

“Bayramlık” (GaTS, 247)

TT: tutmalık

“*isim* Tutmaya yarayan nesne” (GTS)

GT: ulu

“İssız, تنها, terk edilmiş” (GaTS, 249)

TT: ulu

“*sıfat* Erdemleri bakımından çok büyük, yüce” (GTS)

GT: yaban

“Kurt” (GaTS, 254)

TT: yaban

“*isim* İnsan yaşamayan ıssız yer” (GTS)

7. SONUÇ

Baskakov’un Gagauz Türkçesi Sözlüğü ve TDK’nın Güncel Türkçe Sözlük’ünü esas alarak Gagauz Türkçesiyle Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğerleri belirlediğimiz bu çalışmada; bu iki lehçe arasında sözcüklerin sadece birinci (esas, temel) anlamları değerlendirmeye alınmıştır. Bazı sözcüklerin ikincil, üçüncül anlamlarında benzerlikler görülse de bunların sayısı çok azdır. Her ne kadar her iki lehçe Güney-Batı Türk lehçeleri arasında olsa da kelime anlamlarının tarihsel süreç içerisinde farklı sebeplerden ötürü başkalaştığı görülmektedir. Coğrafi, kültürel ve siyasi nedenlerle gerçekleşebilen bu durum kelimelerin bir dilin farklı lehçelerinde asıl anlamdan uzaklaşmasına, yeni anlam daireleri içine yerleşmesine sebep olabilmektedir.

Bu çalışmada Gagauz Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 7 yalancı eşdeğerli fiil ve 80 yalancı eşdeğerli isim tespit edilmiştir. Fiillerin büyük oranda aynı olduğu isimlerde ise daha fazla yalancı eşdeğerliğin olduğu görülmektedir. İsimlerdeki bu sayının kelimelerin yan anlamları ve Anadolu ağızları da göz önünde bulundurulacak olursa daha az bir sayının karşımıza çıkması muhtemeldir. Diğer taraftan Gagauz Türkçesinin henüz tam

sistemleşmiş bir yazı diline geçmemiş olması bu iki lehçe arasındaki yalancı eşdeğerlik mukayesesini ilerleyen yıllarda yeniden yapma gerekliliğini de ortaya çıkaracaktır.

Türk topluluklarının birbirlerine daha çok yaklaştığı, birlikte projeler ürettiği, öğrenci değişimlerinin yapıldığı günümüzde Türk lehçeleri arasındaki yalancı eşdeğerlik konusu daha çok önem kazanmıştır. Lehçeler arası eserlerin aktarılması ve Türk lehçelerinin öğretimi/öğrenimi gibi durumlarda yalancı eşdeğer kelimelerin tespit edilmiş olması bu çalışmalara büyük kolaylık sağlayacaktır. Türk toplumlarının birbirleriyle istenilen düzeyde kültürel, siyasi ve ekonomik birlikteliğe ulaşabilmesi için dil, sanat ve edebiyat eserlerinin bilinmesi, okunması gereklidir. Bu çalışma da bu gerek alanda çalışanlara gerekse bu birliktelik için emek verenlere faydalı olmak adına hazırlanmıştır.

6. KISALTMALAR

GaTS	: Gagauz Türkçesi Sözlüğü
GTS	: Güncel Türkçe Sözlük
GT	: Gagauz Türkçesi
TT	: Türkiye Türkçesi
mec.	: Mecaz
nsz	: Nesnesiz
SSC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

7. KAYNAKLAR

- Akbaba, Dilek Ergönenç (2007), “Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler”, *Bilig*, Sayı.42, (151-176)
- Aksan, Doğan (1978), *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi (Ana Çizgileriyle)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara
- Arat, Reşit Rahmeti (1987), “Türk Şivelerinin Tasnifi”, *Makaleler I*, TKAE Yayınları, Ankara (59-149)
- Baskakov, N. A. (1991), *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Devellioğlu, Ferit (1998), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara
- Ercilasun, Ahmet B. (1998), *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yayınları, Ankara
- Ercilasun, Ahmet B. (1997), “Lehçeler Arası Aktarma”, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, İlaveli II. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara (91-100)
- Ercilasun, Ahmet B. (1992), “Türk Lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar”, *Dil Dergisi*, Sayı.5, (179-207)
- Eren, Hasan (1968), “Gagauz Türkçesi”, *Türk Ansiklopedisi*, C.16, MEB Yayınları, İstanbul (110)
- Ersoy, Feyzi (2007), “Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler”, *Türkbilig*, 2007/14, (60-68)
- Güncel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, <http://tdk.gov.tr>
- Hacımuftuoğlu, Halil (2006), *Türkçe Kur'an Tercümelerinde Metot Sorunu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimler Ana Bilim Dalı, Ankara

- İlker, Ayşe (1999), “Lehçeden Lehçeye Aktarma Üzerine Bazı Düşünceler”, *3. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı 1996*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara (553-560)
- Karadoğan, Ahmet (2004), “Türk Lehçeleri Arasında Yapı Eşdeğerliği ve Yalancı Eşdeğer Yapılar”, *V. Uluslar arası Türk Dil Kurultayı Bildirileri I*, 20-26 Eylül 2004, TDK Yayınları, Ankara (1591-1604)
- Kirişcioğlu, Fatih (2006), “Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 20, (21-35)
- Özkan, Nevzat (1996), *Gagauz Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara
- Resulov, Asker (1995), “Akraba Diller ve ‘Yalancı Eş Değerler’ Sorunu”, *Türk Dili*, 524 (Ağustos 1995), (916-924)
- Tekin, Talat (1989), “Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni bir Tasnifi”, *Bilge*, C.15, Sayı. 15, (141-168)
- Uğurlu, Mustafa (2004), “Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği”, *Bilig*, Sayı.29, (29-40)
- Zajaczkowski, Wlodzimierz (1965), “Gagauz”, *Encyclopedie Islam*, C.II, Leiden, (970-972)